

‘Gij hebt, o Vader van het leven’

De realiteit van het mens-zijn

Jan Wits lied ‘Gij hebt, o Vader van het leven’ is een graag en veel gezongen lied. Bij de totstandkoming van het ‘Liedboek voor de kerken’ (1973) bestudeerden de samenstellers uiteraard de, in de volksmond genoemde, Bundel ’38. Daarin was het lied ‘Gij hebt, o albestierend Koning’ opgenomen. Het trof Jan Wit dat dit een van de weinige liederen was die het wonen van de mens op aarde bezong. Zijn voorstel om een nieuw lied te maken op deze melodie werd direct aangenomen. Het kwam in 2013 als Lied 823 terecht in het jongste ‘Liedboek - Zingen en bidden in huis en kerk’. Bert van Stam componeerde op deze melodie de bewerking die is opgenomen in dit blad.

De oorsprong van dit lied vinden we in het boekje *Iets tot stichting*, dat in 1802 in Leeuwarden werd uitgegeven. De auteur was Bernardus van Weemen (1761-1808), ‘leraar bij de Hervormde Gemeente van J.C. te Leeuwarden’. *Iets tot stichting* kent als inhoud vier maal een ‘Kers-zang’, twee maal een ‘Paasch-zang’, een ‘Nieuwjaars-zang’, een ‘slotvers op een leerrede over Lucas V: 1 – 11’ en tenslotte een ‘Slot-zang op ene leerrede over Philippens. I vers 22b’. Bij geen van de liederen is notenschrift opgenomen of wordt er verwezen naar een bestaande melodie. In het voorwoord schrijft Van Weemen:

Bij ene of andere plegtige gelegenheid, of bij het einde ener leerrede, heb ik u, door enige dichtregels, getracht te stichten, en enige meerdere levendigheid aan onze openbare godsdienstige oefeningen bij te zetten.

De slotzang in *Iets tot stichting* is gebaseerd op de tekst uit Filippensen 1 vers 22^b: ‘Maar of te leven in het vlees, hetzelfde mij oorbaar zij, en wat ik verkiezen zal, weet ik niet.’ Het lied is gebaseerd op de twijfel die in de laatste woorden wordt geuit. Van Weemen schrijft een gedicht van twaalf strofen. In het voorwoord zegt hij hierover:

Ik weet, dat ik mijn oogmerk enigzints bereikt heb en dank’ er God voor. Ik vond mij opgewekt deze eenvoudige opstellen nader onder uw oog te brengen, niet, omdat ik uwe bewondering daarover verwacht als over kunststukken, waarvoor ik ze zelf niet houde; maar om u, onder toebede van Gods zegen nog enige stichting te bezorgen.

Die stichting herkennen we aan de opvatting dat sterven Gods wil is (strofe 2), dat God alles bestuurt (strofe 4), dat

de mens zich schikt naar Gods plan (6), dat God de mens te lijden geeft (7), dat in de hemel het leven begint (8), dat volledige overgave de mens ontzorgt (9), dat de mens doelgericht dient te werken om de hemel te bereiken (11) en dat het leven zeer goed is om te wachten op een toekomst in de hemel (12).

Evangelische gezangen (1806)

In 1806 verscheen *Evangelische Gezangen, om nevens het boek der Psalmen bij den openbaren godsdienst in de Nederlandsche Hervormde gemeenten gebruikt te worden; op uitdrukkelijke last van alle synoden der voorgenoemde gemeenten bijeenverzameld en in orde gebracht in de jaren 1803, 1804 en 1805*. Een algemene synode bestond nog niet, die zou pas in 1816 worden gesticht. De *Verklaring gevoegd achter het authentieke afschrift der Evangelische Gezangen* werd ‘wegens de synode van Vriesland’ ondertekend door o.a. Bernardus van Weemen.

Zijn oorspronkelijk twaalf strofen tellende lied werd gereduceerd tot negen strofen en kwam als Gezang 19 terecht in de rubriek ‘van de schepping en voorzienigheid’ in *Evangelische Gezangen*. De oorspronkelijke strofen 7, 10 en 11 kwamen te vervallen.

Hervormde bundel van 1938

Ruim een eeuw later werd het lied opnieuw afgeslankt, en wel tot drie strofen. In die gedaante kwam het als Gezang 207 terecht in de rubriek ‘Gemeenschap met God’ van de *Hervormde bundel* van 1938. De eerste strofe is gelijk aan de vierde strofe in de *Evangelische Gezangen*. De tweede strofe is een hertaling van de zevende strofe uit het origineel, een strofe die in 1806 niet werd opgenomen. De derde strofe is gelijk aan strofe acht in de *Evangelische Gezangen*.

¹Compendium bij het *Liedboek voor de kerken*, pag. 1101.

²Jan Wit noemde zijn blindheid ‘hoogstens een accentuerende variatie van de menselijke conditie’. ‘Over de betekenis van blindheid voor liedboekdichter Jan Wit (1914-1980)’ in: *Een door God geschonken gave*, Uitgeverij Meinema, 2017, pag. 121 e.v.

'O God! Gelijk Gij ons het leven', Gezang 19 in de *Evangelische Gezangen* (1806)

Jan Wits lied

De commissie die het *Liedboek voor de kerken* voorbereidde, kon niet zoveel waardering opbrengen voor Van Weemens lied zoals het was opgenomen in de *Hervormde bundel* van 1938. Toen Wit aanbod een nieuw lied te maken op de bestaande melodie werd dit, zoals gezegd, direct aangenomen. In het *Liedboek* uit 1973 kwam het in de rubriek 'Andere liederen' als Gezang 480 terecht.

De eerste strofe die Jan Wit dichtte, sluit aan bij de eerste strofe van 'Gij hebt, o albestierend Koning'. De 'bestierend Koning' wordt bij Wit een 'Vader van het leven'. Dat roept een ander beeld op. Uit de tekst van Wit spreekt ook menselijke activiteit: 'Gij hebt hem aan het woord doen komen'. Dat is een andere houding dan de beschouwende tekst van Van Weemen. De twijfel van waaruit Van Weemen schreef, komt goed naar voren in het spanningsveld dat Wit dichtertlijk weet te schilderen 'om tussen werkelijkheid en dromen getuige van Uw geest te zijn'. Een spanningsveld van dubbelheid tussen het 'hier en nu' en Gods toekomst.

In de tweede strofe benoemt Wit het menselijk balanceren tussen hoop en vrees waarbij de verwachting 'toch mag hij vrij en veilig wezen' overheerst. Is Van Weemens visie dat God de mens laat lijden, Wit benoemt ook het lijden van de mens als 'ten prooi vallen aan duizend vreesen' maar legt dat niet uit als een door God bedacht plan.

Strofe 3 is een vervolg op de tweede strofe. Wit zegt daarover: 'Strofe 3 is een vrije en verkorte weergave van gedachten uit het eerste koorlied van Antigone van Sophokles.¹ Deze klassieke tragedie gaat over de morele of goddelijke wetten ver-

sus de menselijke wetten. Deze achtergrond verduidelijkt de derde strofe zeer.

Strofe 4 vertelt over het menselijk zoeken en over het menselijk handelen 'door een geheimenis omsloten'. De dringende en herhalende formulering van 'alle dingen' in de eerste helft van deze strofe vertaalt en herhaalt Wit in de tweede helft met de activiteit van het menselijk 'rustloos zoeken en verdwalen'. De boodschap in deze strofe is ondubbelzinnig helder: alleen Gods woord geeft ons een onuitsprekelijke zin aan het leven.

De aanroep 'O God' in de laatste strofe duidt op een gebed. In de tweede helft wordt de bede nogmaals bevestigd door de aanroep 'Wil ons, o koning der getijden'. Zou dit een geraffineerde knipoog zijn naar de eerste regel zoals die in de *Hervormde bundel* van 1938 stond?

Het gaat in deze laatste strofe over de dubbelheid in ons bestaan, in ons mens-zijn. Wij zijn op reis naar Gods toekomst én het gaat om het hier en nu. Een frappante parallel is te vinden in Lied 723 waarin Jan Wit dicht 'Hervorm, herschep ook ons geslacht, opdat het door de wereldnacht de weg vindt naar uw woning.' Wits lied is gericht op Gods toekomst waar we 'voor hoger burgerrecht' bestemd zijn.

Tenslotte

Jan Wit dichtte als mens die vanaf zijn geboorte blind was² zeer beeldend een lied over, zoals het opschrift bij Lied 823 noemt, het menselijke leven. In dit lied verstond hij de kunst om de realiteit van het mens-zijn uit te drukken. In een interview met zijn vrouw Joke Ribbers-Wit zegt zij over haar man: 'Jan was niet gericht op status of carrière. Het was meer een zuiver verlangen naar volledig mens-zijn in de ogen van zijn medemensen.'³ Het zal vanwege die voor velen herkenbare weergave van Wits verlangen zijn dat dit een graag en veel gezongen lied is.

Nawoord

Na het schrijven van deze liedbespreking trof ik een kort artikel⁴ aan dat wijlen prof. Joop Boendermaker (1925-2018) over Jan Wit schreef. Wit en Boendermaker kenden elkaar. Boendermakers bevinding vind ik van betekenis:

[...] Soms hoorden wij ineens óp van wat hij (Jan Wit, red.) dan zei, maar we kunnen het allen horen en beleven in misschien wel zijn treffendste lied 'Gij hebt, o Vader van het leven, de aarde aan de mens gegeven' (nu Lied 823), waarin wij ons bestaan tussen hoop en vrees zo zeer herkennen, met actuele items in toch dichtertlijke taal als bijna in geen ander lied! •

³Een door God geschonken gave, Uitgeverij Meinema, 2017, pag. 124.

⁴ELKKwartaal, Jaargang 15, no.3, oktober 2015, pag. 12.

Oorspronkelijke tekst van Van Weemen (1802)

Gij, grote God! die ons het leven,
Ten rechten tijdstip, hebt gegeven,
Door Uwe magt en menschenmin;
Gij telt nauwkeurig alle d'uren;
Zo lang w'op aarde moeten duren;
Daar is 't bestier der wijsheid in.

Gij, die regeert, zult steeds regeren,
O Vorsten-Koning, Heer der heren!
Uw Rijk duurt tot in eeuwigheid:
Niets kan iets aan Uw' magt ontwringen,
Gij blijft de Meester aller dingen
En al Uw' doen blijft Majesteit!

Of, wilt Gij, dat wij spoedig sneven;
Leer ons dan alles overgeven
Aan U, daar Gij ons niet behoeft,
Om 't heil der onzen daar te stellen;
Zo zal geen zorg ons hart beknellen
Zo wordt het door geen angst bedreefd!

Geen een van alle menschen-kind'ren
Zal Uwe vrije Raad verhind'ren,
Men leeft - met sterft naar Uw' besluit;
Uw invloed doet ons ademhalen,
Maar, moeten wij ten grave dalen,
Dan bluscht Gij 's levens lamp weêr uit.

Naar U moet al, wat leeft, zich schikken;
Zelfs komen nimmer d'ogenblikken,
Waarop Gij naar ons plan regeert:
Woudt Gij naar al ons wenschen horen,
Wij waren zelv' gewis verloren,
Al 't goed en schoon was - omgekeerd.

Wil dan, om Uwen Eengeboren,
Slechts dezen onzen wensch verhooren;
"Leer Gij ons onzen levenstijd
Besteden, om U lof te geven
Om naar die heiligheid te streven,
Waarvan Gij Zelf het voorbeeld zijt!

Niet slechts de maat der levensjaren,
Maar ook der rampen en gevaren,
Heeft Uwe hand ons afgedeeld;
Dan, wen het leed ons lang zo griefde,
Als 't aan Uw' hoge Wijsheid bliefde,
Heeft Uwe hand ons wêer geheeld.

In Uwe hand zijn onze tijden;
Geef Gij dan zegen - vreugd en lijden -
Schik alles naar Uw' wijzen Raad!
Wij willen U geen' wetten schrijven,
Maar nederig aan U verblijven
Het lot, dat ons te wachten staat!

Wil Gij ons zwakken steeds versterken,
Op dat wij vlijtig - vrolijk werken,
En 't doel van als ons streven zij
Ons zelv' voor eeuwig te behouden,
Het heil van aan ons toevertrouwen
En 't nut van kerk en maatschappij!

Gij schenkt ons zo veel zegeningen
Gij plaatst een ieder in die kringen,
Waarin hij zorgen - werken moet!
Gij hebt, o albestierend Koning
Den oord bestemd van onze woning
Gij deedt het - Gij schikt alles goed!

Ons weif'lend hart durft niet begeren,
Om onze dagen te vermeer'en;
Het haakt ook naar geen raschen dood:
Het spoedig sterven mogt ons baten;
Maar, voor hun, die wij achterlaten,
Was ook welligt de schaê te groot!

Leer ons het leven kost'lijk achten,
vrijmoedig op Uw' toekomst wachten
Houd ons gemoed voor U bereid!
Ons sterven zij eens, vroeg of spade,
Om Jezus bloed - door Uw' genade,
Onz' ingang in de zaligheid."

Tekst volgens Gezang 207 (Hervormde bundel 1938)

GEZANG 207
Duitsche melodie, 18de eeuw

1. Gij hebt, o al - be - stie - rend' Ko - ning,
de plaats be - stemd van ie - ders wo - ning,
den kring, waar - in hij wer - ken moet;
de maat be - paald der ze - ge - nin - gen,
die wij uit u - we hand ont - vin - gen:
en al, wat Gij be - paalt, is goed.

In uwe hand zijn onze tijden;
van U zijn zegen, vreugd' en lijden,
Gij schikt het naar uw wijze raad.
Laat ons aan U geen wetten stellen,
maar leer ons onze dagen tellen,
opdat ons hart uw wil verstaat.

Leer ons dan steeds op U vertrouwen,
op uw bestel ons leven bouwen.
Geef ons, dat wij de kost'bre tijd
getrouw in uwe dienst besteden,
om door 't geloof Hem na te treden.
in wie Gij onze Vader zijt.